

GUIDE TO BELARUS GUIDE DU BÉLARUS ДАВЕДНІК ПА БЕЛАРУСІ

Sasha Filipenko
Саша Філіпенка

Foreword

*Theodoros Rousopoulos,
President of the Parliamentary
Assembly of the Council of Europe*

When Europe was confronted by a massive migration phenomenon in 2015, hardly anyone could have predicted that just a few years later, the continent would face its largest internal displacement since

World War II, driven by the devastating war in Ukraine, along with severe political repression in Belarus and Russia.

Belarus, under the regime of Aliaksandr Lukashenka, has experienced particularly harsh political persecution. Following the fraudulent presidential election of August 2020, mass demonstrations erupted across the country as citizens demanded the recognition of the results of the election, as well as democratic reforms. In response, the regime launched a brutal crackdown, arresting thousands of protesters, opposition figures and activists. One of the main opposition leaders, Maria Kalesnikava, refused to be forced into exile and was sentenced to 11 years of imprisonment for her opposition to the regime. She is still being held in conditions that can only be described as torture. Her resilience has made her a symbol of the ongoing repression, and her courage earned her the 2021 Václav Havel Human Rights Prize, which recognises her commitment to democratic values. Alongside her, Ales Bialiatski, often referred to as the 'Belarusian Sakharov', the first laureate of the Prize as well as the 2022 Nobel Peace Prize winner, remains deprived of his freedom, as do thousands of Belarusians sentenced in sham court proceedings.

Organisations such as the Council of Europe, which focus on human rights, play a crucial role in highlighting the repressive tactics of these regimes that stifle democracy and cause suffering to those who oppose authoritarianism. The recent Resolution 2499 (2023) "Addressing the specific challenges faced by the Belarusians in exile" and Resolution 2530 (2024) "A democratic future for Belarus", stress the need for solidarity with political exiles and call for the release of political prisoners.

We shall work so that one day the war and those regimes will come to an end, that prisoners will be released, and that exiles and refugees will return to their countries to live in peace. I hope that the continued support of the Council of Europe provides a glimmer of optimism in the face of war and repressions.

GUIDE TO BELARUS

Statement by Sasha Filipenko

made during the conference on the role of national parliaments in addressing the challenges faced by the Belarusians in exile – The Luxembourg Solutions, held in the Chamber of Deputies of Luxembourg on 6 and 7 June 2024.

Sasha Filipenko, born in Minsk in 1984, is a Belarusian writer and journalist, whose works have been translated into more than 15 languages.

It is a great honor and privilege for me to speak here today.

A few years ago, when I was speaking in Geneva together with Mrs. President, a local resident came up to me and said: "You have no right to say that there is a dictatorship in Belarus – my husband and I were in Minsk – your streets are really clean and you have nice restaurants. Your people dress beautifully and neatly..."

Many times I witnessed this colonial view of Belarus. Freedom – they claimed to tell me – is a privilege of the old Europe, and you there, for example, in Belarus, should be happy that you have clean streets and good restaurants, to which we, Europeans, can sometimes go, like, for example, the Minister of Foreign Affairs of Hungary, who has been to Belarus three times only for the last year. To tell you the truth, I, and some Belarusians in this audience, envy Mr. Szigjártó a little, because we will be arrested if we return home, and he will not. Facade politics is a huge thing. On the other hand, we don't need to give our hand to a dictator like the EU representative does.

Facade politics is a big deal. More than once I met people who were fascinated by the cleanliness of my city and never took the time to ask a basic question: what is really going on here?

Then, in Geneva, I remember asking whether my acquaintance knew that Belarus was the only country in Europe where capital punishment was in force and sentences were carried out in the very center of the city, in the prison, which was just a hundred meters away from the restaurant she liked so much? No, she didn't know that, of course, but it didn't bother her. I suggested that she get to know Belarus better, but she didn't want to. The lady from Geneva said that her impression (she saw everything with her own eyes!) was as objective as it can be. Well, today I would like to tell you about what neither she nor the Hungarian minister noticed.

I recently learned that guidebook companies deliberately don't put the year of publication on the covers because they go out of date quickly, and tourists always want to buy the latest edition so they don't have to look for restaurants or galleries that for some reason no longer exist. This is just the case of Minsk. There is no need to put the year of publication on the guide to the capital of Belarus – time stood still here long ago.

There are no direct flights to Minsk now. Many thanks to Lukashenko. Departing from Europe, you should make a connection somewhere in Istanbul or, having flown to Vilnius, make the last leg of the journey by bus, because trains do not go to Belarus either. Almost all checkpoints are closed, so no one knows how long you will spend at the border.

Once at the central station, you will realize that cabs are cheap. The cab service “Pyatnitsa” employs committee men (KGB officers), so they are silent, do not disturb you by talking about politics and drive well-. But it’s better to take the subway. It’s beautiful and cheap. Just in case, buy some tokens – from time to time they become the most valuable currency inside the country. Speaking of currency – bring cash dollars and euros. Every day for one euro you will get a bit more Belarusian rubles than yesterday. Devaluation is endless. Impoverishment is a national sport.

As a European, you have the right to choose your preferred hotel or a private apartment. In hotels you will be wiretapped, in private apartments (probably) not. Apartments are inexpensive, one can find from 30 euros per night. However, any foreigner is always suspicious. But, you should not worry about it at all – Belarusian security services (up to the point of detention) work gently – you won’t even notice that you are being monitored. Relax, because you can allow yourself something that almost a million citizens who fled Belarus can’t do – to walk around Minsk.

Practically all buildings that you see around you are new builds. The echo of the Second World War. Minsk is a city that has risen from ashes more than once in its history. When we show it, we say: “Here was this, and there was that”. More often than not, it is a walk through a city that no longer exists. Now it is also a city of people who have left it. “My friend lived here, and here also, but after the 2020 protests, all of them, fleeing repression, left the country.”

The capital of defeat. The spirit of powerlessness that now hangs over the whole world, when we realize that we can’t find solutions for Ukraine or the Middle East, Belarus has had it for a long time. This city is silent about hopes that did not come true, this city is like a man who was humiliated in front of his children and was then told to get on with his life. Come on, I’ll show you around...

Broad main avenue is the work of Soviet architects. We can’t say that we admire such architecture, but we can’t do anything about it – it’s all part of our history. The long avenue splits Minsk into two. An anthem to the Stalinist Empire. Describing this style, artist and writer Artur Klimov called Minsk the city of the Sun. I would specify – Minsk, the city of the Sun, that will soon be banned as well.

Minsk is very different, but one thing is invariable: the habit of misfortunes and reconstructions. It could definitely be called Phoenix, as it has risen from the ashes, and more than once, however, unlike, for example, Naples, where Vesuvius is always reminding about possible and near misfortune, in Minsk it

is not the volcano that speaks about trouble, but every meter. All that is not enough for this place is a free and quiet life, which this people, exhausted, as a rule, by foreign wars, deserves. Unfortunately, by virtue of its geographical location, Belarus has not once become an arena for the elucidation of relations. Others fought, and Belarusians suffered. Minsk is about it.

Being here, you do see a modern and clean metropolis, where cars (more and more often Chinese ones because of the European sanctions) rush somewhere, and people hurry to work. What remains behind the scenes? What is not written about in guidebooks? What did our friend from Geneva not see? Modern handbooks say nothing about detentions, humiliation and torture. Going to Belarus, you are going to a country where full-scale repressions are deployed – arrests continue every day.

Minsk does not let go of the pain.

Who's being detained? Anyone! That is the logic of repression – there is no logic – everyone should be scared. While you are admiring the Independence Avenue and the building of the Academy of Sciences, detentions can take place anywhere – at the Academy itself, at the movie theater “October” across the street, and at the Academy of Arts, which is behind your back.

While enjoying the Soviet architecture – be alert! If a Volkswagen minibus with heavily tinted glass stops next to you – most likely someone nearby will be arrested (possibly you as well), so you better keep looking around and run away at the first sign of trouble. For example here, across the street, to my house.

As you can see, there is a bookstore on the first floor. Despite the fact that I am one of the most translated Belarusian writers, you can't find my books here. To be more precise, they're not on the shelves. You have to go in and ask the salesman: “Do you have Filipenko?” And like a real drug dealer, he'll pull a book from under the shelf and sell it to you. My theatrical performances are banned, a criminal case has been opened against me (forgive me, our justice works in such a manner that unfortunately I don't know under what article until now), but the saddest part of all this is that it is nothing special. I am in the most common Belarusian case. The Belarusian guidebook is voiced for you today by the most ordinary Belarusian in exile, with the same problems as hundreds of thousands of my fellow citizens – I already have no rights (not only civil, but also rights to drive), I have no possibility to fly home and renew any documents, and very soon, like many Belarusians, I will remain without a passport.

But let's continue traveling around Minsk, as many of you can still do it unlike me.

As I told you books are like drugs now. There are drugs in the city, by the way. It is not difficult to get them in general, but be careful – even for a trace of marijuana in your pockets you risk getting up to 8 years in prison. Half of Belarusian colonies are filled with young guys, who went to jail for 7-8 years for a harmless “joint,” which now you can safely smoke in a European city you love. Belarus is poor, so the state prefers to flood the country with cheap alcohol. There is (allegedly) serious war on drugs at the state level. It all ends with tourists and teenagers in prison, but not those who are behind the huge and organized drug trafficking – Belarusian law enforcement agencies don't want to imprison themselves.

However, let's go on...

Further down the avenue (I guess it was closed down) there was a small cafe, where I used to drink coffee every morning. It was called “Kafka” – word play – in Belarussian “kafka” translates as coffee, for the rest of the world Kafka is the great writer. This place was symbolic for me, because sitting on its steps, every morning I drank cappuccino and watched the town, which looked more and more like the setting of a novel by that great writer. Take, for example, people's clothes...

Going to Minsk, you should know that in no case a combination of white and red colors is allowed here (the thing is that the national white-red-white flag of Belarus was banned by Lukashenko and is now considered a symbol of the opposition – that is, enemies). This is not a joke. If you have white-red-white socks or just a white T-shirt over which you have tied a red sweater – you will be arrested for picketing. It gets ridiculous. For example, my father, got arrested for the first time for wearing a white and red scarf... of Munich Bayern. You'll think it's impossible, but with these thoughts it's better not to come here at all – everything is possible in Belarus, except changes... for now! In Minsk you can be detained for a white-red-white TV box that you accidentally left on the balcony, or for a white-red-white bracelet. If you don't believe me – you are welcome to test it out – just make sure you have at least another fifteen days for your vacation.

About a kilometer from the cafe, Pervomayskoye police department, where people are tortured all the time, some to death. It is better not to go there, and if you happen to be there – try not to provoke the policemen, because there real, model sadists work there.

Here, after searches of my house, my father was interrogated. Here he was forced to record a video in which he denounces my actions. He initially refused, they threatened him with electric taser, and then sent him to prison. When I asked "how was it" – he said that the conditions were good – there were only twenty-two people in a four-bed cell.

However, let's go further, let's even ride as Minsk is a marvelous city for cycling!

There are more than 52 kilometers of bicycle lanes in the city, but be careful here too – recently one Belarusan was detained for a Retroreflector, which cast white-red colors. The law enforcers said that the man was expressing his sympathies to the opposition through the Retroreflector. No one was surprised, as Belarus has previously detained deaf-mute people for shouting, and one-armed people for applauding in protest. So, if you haven't memorized by now which colors you shouldn't have – see the paragraph above!

The best restaurants, cafes and bars have unfortunately been closed down. The owners have moved out, the guests who were the souls of these establishments have as well. New places are replacing them, which as a rule don't last more than three months. If you find something decent, tell us, because we don't know anymore. I haven't been home for almost four years... Maybe I'll never be home again – in Minsk they start taking away apartments from opposition supporters...

In the theaters, like everywhere else, there were mass layoffs. New artists have been imported from Russia, the repertoire as well. Sometimes you can find gems by young directors who, as in Soviet times, speak in Aesopian language. Such plays are performed, for example, in (unfortunately I can't say which theater – because it would be dangerous for everyone working on the productions). What's important is that most of the actors in this theater had to leave the country. Some left in the trunks of cars, others swam across rivers and only when they were in Lithuania, they sent messages to their relatives with a short text: "I'm free, everything is fine with me!"

There are many parks, the main ones are Gorky Park and Chelyuskintsev Park – a real forest in the very heart of the city, where in the beginning of the twentieth century the Soviet government executed Belarussians. Now here you can go on rusty rides, take pictures with ponies and watch the disco of the elderly, if that amuses you. Are detentions possible here? Yes, detentions are possible. But let's go further.

In the Palace of the Arts you can buy honey, spices, ladies' bags and glasses. On the second floor of this improvised market there is a small collection of Belarusian artists – Chagall, Bakst, Sutin and others. In any European city there would be a museum built around such a collection, in front of which a kilometer-long queue would line up, but we are in Lukashenko's Belarus, and here the emphasis is on sports, not on culture. Minsk is a city of ice rinks and ice palaces. All the paintings, which can be seen on the second floor of the Palace of the Arts, were once bought by presidential candidate Viktor Babarika. Now he and his son are in prison. He and several thousand more political prisoners (I deliberately do not name the exact figure, as many Belarusians ask not to consider them political prisoners, as it creates additional problems not only for them, but also for their relatives).

Anyway, it's not quite clear whether you support the opposition if you come to see these paintings by Chagall or not, but if you are suddenly detained for this – don't be surprised because in Belarus you shouldn't be surprised.

Yes, for example, today I'm speaking in the Belarusian language, and Belarus is the only country in the world where people are repressed for speaking one of the state languages – Belarusian.

My Belarusian-language books are sold in Krakow. My publisher warns – if you want to bring Filipenko's books to Belarus – assess the risks – it's dangerous! I received the award for the best European novel in France, not in Belarus

But while you're trying to picture it – let's move on.

There are almost no contemporary art galleries left in the city. There are no museums either. From modern art there is only new equipment for dispersing demonstrations. The equipment, by the way, is very good – because it is European. In 2020, Lukashenko's policemen were armed with the best European weapons and equipment, which helped detain peaceful protesters.

A little farther behind the Palace of Art is the military cemetery. Why do I want to tell about this place too? Because nowadays for some people even burying their relatives is something impossible. More and more often Belarusian law enforcers detain people during the funerals, in the crematorium, or on the way out of it. Many of those who have moved out of the country are forced to say goodbye to their parents via Skype. I have already accepted the fact that if something happens to my parents, I will have to do the same.

You may be under the impression that today I am voicing a handbook of suffering and oppression, but I am not. I am describing to you the very

essence of modern Minsk – Minsk, which despite all this is not broken, but continues to resist. This protest may not be as good looking now as it was in 2020, but that doesn't mean we shouldn't support it. We must! We must, and I urge you to help Belarusians who are inside the country and Belarusians who have been forced to leave it. We must, no matter that it seems that we are facing a task that cannot be resolved, every day we must look for new solutions to this impossible task.

The fight against dictatorship is a hard and long journey, but we must unite and walk it together, so that one day Lukashenko will go on trial in The Hague, not on vacation in Budapest.

Thank you.

Préface

Theodoros Rousopoulos Président de l'Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe

Lorsque l'Europe a été confrontée à un phénomène migratoire massif en 2015, personne n'aurait pu prédire que quelques années plus tard, le continent serait confronté à son plus grand déplacement interne depuis la Seconde Guerre mondiale, en raison de la guerre dévastatrice en Ukraine et de la répression politique sévère au Belarus et en Russie.

Le Bélarus, sous le régime d'Aliaksandr Loukachenka, a connu une persécution politique particulièrement dure. À la suite de l'élection présidentielle frauduleuse d'août 2020, des manifestations de masse ont éclaté dans tout le pays, les citoyens exigeant la reconnaissance des résultats de l'élection ainsi que des réformes démocratiques. En réponse, le régime a lancé une répression brutale, arrêtant des milliers de manifestants, de personnalités de l'opposition et d'activistes. L'un des principaux leaders de l'opposition, Maria Kalesnikava, a refusé d'être contrainte à l'exil et a été condamnée à 11 ans d'emprisonnement pour son opposition au régime. Elle est toujours détenue dans des conditions qui ne peuvent être qualifiées que de torture. Sa résilience a fait d'elle un symbole de la répression en cours et son courage lui a valu le Prix Václav Havel des droits de l'homme 2021, qui récompense son engagement en faveur des valeurs démocratiques. À ses côtés, Ales Bialiatski, souvent appelé le « Sakharov biélorusse », premier lauréat du prix Václav Havel et lauréat du prix Nobel de la paix 2022, reste privé de liberté, comme des milliers de Biélorusses condamnés dans le cadre de procédures judiciaires arbitraires.

Des organisations telles que le Conseil de l'Europe, qui se consacrent aux droits humains, jouent un rôle crucial en mettant en lumière les méthodes répressives de ces régimes qui étouffent la démocratie et font souffrir ceux qui s'opposent à l'autoritarisme. La récente résolution 2499 (2023) « Relever les défis spécifiques auxquels sont confrontés les Bélarussiens en exil » et la résolution 2530 (2024) « Un avenir démocratique pour le Bélarus » mettent l'accent sur la nécessité d'une solidarité avec les exilés politiques et appellent à la libération des prisonniers politiques.

Nous devons travailler pour qu'un jour la guerre et ces régimes cessent, que les prisonniers soient libérés et que les exilés et les réfugiés retournent dans leur pays pour y vivre en paix et en sécurité. J'espère que le soutien continu du Conseil de l'Europe apportera une lueur d'optimisme en dépit de la guerre et des répressions.

GUIDE DU BÉLARUS

Déclaration de Sasha Filipenko

faite lors de la conférence sur le rôle des parlements nationaux dans la résolution des problèmes rencontrés par les Biélorusses en exil – Les solutions luxembourgeoises, qui s'est tenue à la Chambre des députés de Luxembourg les 6 et 7 juin 2024.

Sasha Filipenko, né à Minsk en 1984, est un écrivain et journaliste biélorusse dont les œuvres ont été traduites dans plus de 15 langues.

C'est pour moi un grand honneur et un privilège de prendre la parole ici aujourd'hui.

Il y a quelques années, alors que j'intervenais à Genève avec Mme la Présidente, une Suisseuse est venue me voir: «Vous n'avez pas le droit de dire que le Bélarus est une dictature. Nous avons séjourné à Minsk, mon mari et moi. Vos rues sont très propres et vous avez de bons restaurants. Les gens de chez vous s'habillent avec soin...».

Il m'a souvent été donné d'observer ce genre de vision colonialiste du Bélarus. La liberté est le privilège de la vieille Europe, disent-ils, et vous devriez être contents, là-bas, au Bélarus, d'avoir des rues propres et de bons restaurants pour accueillir de temps à autre les Européens que nous sommes. Par exemple, le ministre des Affaires étrangères de la Hongrie s'est rendu trois fois au Bélarus rien que l'année dernière. Pour tout vous dire, plusieurs Bélarussiens ici présents et moi-même sommes quelque peu envieux de M. Szijjártó parce que, contrairement à lui, nous serons arrêtés si nous retournons chez nous. La politique de façade, c'est toute une histoire. Notez que nous n'avons pas besoin de tendre la main à un dictateur, comme le fait le représentant de l'UE.

La politique de façade est une grande affaire. Plus d'une fois, j'ai rencontré des gens fascinés par la propreté de la ville, mais qui ne voulaient pas se donner la peine de s'interroger sur un point élémentaire: que se passe-t-il vraiment ici?

Revenons à Genève, où je me souviens avoir demandé à mon interlocutrice si elle savait que le Bélarus était le seul pays d'Europe où la peine de mort s'appliquait encore et que les exécutions avaient lieu en centre-ville, dans une prison à cent mètres du restaurant qui lui avait tant plu. Elle l'ignorait, bien sûr, mais cela ne la troublait guère. Je lui ai suggéré de parfaire ses connaissances sur le Bélarus, mais elle n'a rien voulu savoir. Elle a soutenu que ses impressions étaient des plus objectives (n'avait-elle pas tout vu de ses yeux?). Aujourd'hui, j'aimerais vous parler de ce que ni elle ni le ministre hongrois n'ont vu.

J'ai appris récemment que les éditeurs de guides touristiques omettaient volontairement de mentionner en couverture l'année de parution parce que les guides devenaient rapidement obsolètes et que les touristes préféraient les mises à jour les plus récentes pour éviter de se retrouver face à des lieux culturels ou de restauration qui, pour une raison ou une autre, ont mis la clé sous la porte. Dans le cas de Minsk, nul besoin d'indiquer la date sur un guide, car le temps s'y est arrêté depuis longtemps.

Il n'y a pas de vols directs pour Minsk actuellement. Remercions-en Loukatchenko. Depuis l'Europe, vous devez transiter par Istanbul pour aller jusqu'à Minsk ou bien, une fois votre avion posé à Vilnius, vous devez prendre un bus pour finir le voyage puisqu'il n'y a pas de trains non plus à destination du Bélarus. Les postes de contrôle étant presque tous fermés, on ne sait jamais combien de temps il faudra pour traverser la frontière.

À la gare centrale, vous verrez, le taxi n'est pas cher. Ce sont des membres du Comité (agents du KGB) qui travaillent pour la compagnie de taxis Piatnitsa; c'est pour ça qu'ils sont silencieux, qu'ils ne vous embêtent pas avec la politique et que leur conduite est sûre. Mais il vaut mieux descendre dans le métro, qui est beau et peu coûteux. À toutes fins utiles, achetez plusieurs jetons, car c'est parfois la devise la plus précieuse du pays. À propos de devis, venez avec des dollars et des euros. Un euro vous rapportera chaque jour quelques roubles bélarussiens de plus que la veille. La dévaluation n'en finit pas. Et la paupérisation est un sport national.

En tant qu'Européen, vous pouvez choisir n'importe quel hôtel ou prendre un appartement privé. À l'hôtel, vous serez mis sur écoute, mais (peut-être) pas en appartement privé. Ces derniers ne sont pas chers: on en trouve à partir de 30 euros la nuit. Quoi qu'il en soit, tout étranger est suspect. Mais pas d'inquiétude, les services de sécurité bélarussiens travaillent avec délicatesse (enfin, jusqu'à l'arrestation) et vous ne vous sentirez pas surveillé. Profitez-en bien, vous pouvez vous permettre ce qui n'est plus possible pour près d'un million de Bélarussiens qui ont fui le pays: marcher dans Minsk.

Presque tous les bâtiments qui vous entourent sont récents. Ils sont l'écho de la seconde guerre mondiale. Minsk s'est relevée de ses ruines plus d'une fois au cours de son histoire. Pendant votre visite, on vous dira souvent: «Là, il y avait cela et maintenant, il y a ceci». Vous vous promenez dans une ville qui n'existe plus. À présent, c'est aussi une ville dont les habitants ont pris la fuite. «Des amis à moi vivaient ici, d'autres là, mais après les manifestations de 2020, ils ont tous quitté le pays pour échapper à la répression».

Minsk est la capitale de la défaite. Il y a longtemps que règne au Bélarus ce sentiment d'impuissance qui pèse désormais sur le monde entier, dans un contexte où aucune solution ne se dessine, ni pour l'Ukraine ni pour le Proche-Orient. Cette ville fait le silence sur les espoirs déçus – elle ressemble à un père censé reprendre le cours de sa vie après avoir été humilié sous les yeux de ses enfants. Venez, je vais vous faire visiter...

La large avenue centrale est l'œuvre des architectes soviétiques. Non pas que nous soyons enchantés par une telle architecture, mais on n'y peut rien, elle fait partie de notre histoire. La longue artère coupe Minsk en deux. C'est

un hymne au style Empire stalinien. Évoquant ce style, l'écrivain et artiste Artur Klimov appelait Minsk « la ville du soleil ». Je précise que ce surnom sera bientôt interdit, lui aussi.

Dans sa diversité, Minsk est constante sur un point : l'habitude des malheurs et des reconstructions. On pourrait sans aucun doute la qualifier de phénix, puisqu'elle a su renaître de ses cendres plus d'une fois. Toutefois, à la différence de Naples, par exemple, où le Vésuve rappelle en permanence le risque d'une éruption, Minsk est une ville où la détresse n'émane pas d'un volcan, mais de chaque mètre carré de son sol. Ce qu'il manque à cette capitale, c'est une vie libre et paisible que ce peuple, tourmenté par les guerres des autres, aurait pourtant mérité. Malheureusement, la situation géographique du Bélarus lui a souvent valu d'être l'arène de différents règlements de comptes. Des conflits disputés par d'autres, mais dont les Bélarussiens ont souffert. Voilà ce que Minsk nous raconte.

Une fois sur place, vous découvrez une mégapole moderne et propre, où les voitures (surtout chinoises en raison des sanctions européennes) filent à toute heure et où les gens se rendent d'un pas pressé à leur travail. Que se passe-t-il en coulisses ? Qu'est-ce qui n'est pas écrit dans les guides touristiques ? Qu'est-ce que notre amie genevoise n'a pas vu ? Les guides récents ne disent rien des arrestations, des humiliations et des tortures. Aller au Bélarus, c'est aller dans un pays de répression à grande échelle, où l'on d'arrête les gens à tour de bras.

La douleur ne lâche pas Minsk.

Qui arrête-t-on ? N'importe qui ! Telle est la logique des répressions – zéro logique – tout le monde doit avoir peur. Pendant que vous admirez l'avenue de l'Indépendance et le siège de l'Académie des sciences, les arrestations peuvent se produire n'importe où : dans l'Académie même, dans le cinéma Octobre de l'autre côté de la rue et dans l'Académie des Beaux-Arts, qui se trouve dans votre dos.

Pendant que vous profitez de l'architecture soviétique, soyez vigilants ! Si un minibus Volkswagen aux vitres teintées s'arrête près de vous, c'est que quelqu'un va être interpellé (vous peut-être). Restez donc sur vos gardes et fuyez à toutes jambes au premier signe suspect. Venez dans mon immeuble, par exemple, de l'autre côté de la rue.

Voyez la librairie au rez-de-chaussée. Bien que je sois l'un des écrivains bélarussiens les plus traduits, vous n'y trouverez pas mes livres. Ou plutôt : vous ne les verrez pas en rayon. Vous devez demander au vendeur s'il a du Filipenko. Et comme un trafiquant de drogue expérimenté, il vous vendra un

livre sorti de sous le comptoir. Mes représentations théâtrales sont interdites et une procédure pénale a été ouverte contre moi (vous voudrez bien m'en excuser, mais notre système judiciaire est tel que j'ignore toujours en vertu de quel article on me poursuit). Le plus triste dans tout ça, c'est que cette situation n'a rien d'extraordinaire. Mon cas est tout ce qu'il y a de plus normal au Bélarus. Votre guide du jour est le plus ordinaire des Bélarussiens en exil. Il connaît les mêmes problèmes que des centaines de milliers de ses compatriotes: je n'ai plus aucun droit (ni droits civils ni droit de conduire), je ne peux pas prendre l'avion pour rentrer chez moi et renouveler mes papiers d'identité et, très prochainement, comme de nombreux Bélarussiens, je serai sans passeport.

Mais poursuivons notre découverte de Minsk, que beaucoup d'entre vous pourraient encore concrétiser, contrairement à moi.

Comme je vous l'ai dit, les livres se vendent comme de la drogue désormais. Il y a aussi de la drogue dans la ville, soit dit en passant. Il n'est pas difficile de s'en procurer généralement, mais soyez prudent: même une poussière d'herbe dans la poche peut vous coûter jusqu'à huit ans de privation de liberté. La moitié des colonies pénitentiaires du Bélarus sont bondées de jeunes gens condamnés à sept ou huit ans de réclusion à cause d'un joint inoffensif qu'on peut désormais fumer en toute sécurité dans n'importe quelle ville européenne. Le Bélarus étant un pays pauvre, l'État préfère imbiber sa population d'alcool bon marché. La (prétendue) lutte acharnée contre la drogue a pour résultat que les prisons accueillent des touristes et des adolescents qui ne sont pourtant pas à l'origine d'un énorme trafic de drogue bien organisé: les agents de la police bélarussienne n'ont pas envie de s'envoyer eux-mêmes en prison.

Mais continuons...

Plus loin, il y a (ou il y avait, je suppose qu'on l'a fermé) un petit troquet où j'allais tous les matins, appelé le Kafka. Un jeu de mots, puisqu'en biélorusse kafka signifie « café »; pour le reste du monde, c'est le nom du grand écrivain. C'est un lieu symbolique pour moi, où, assis sur une marche, je prenais chaque matin un cappuccino en observant une ville qui ressemblait de plus en plus au décor d'un roman du grand écrivain. Tenez, par exemple, les vêtements des gens...

Avant d'aller à Minsk, vous devez savoir qu'ici il n'est nullement autorisé de porter du blanc et du rouge, car Loukatchenko a interdit le drapeau national blanc-rouge-blanc, qu'il considère comme le symbole de l'opposition, c'est-à-dire de l'ennemi. Ce n'est pas une plaisanterie. Si vous portez des chaussettes blanc-rouge-blanc ou tout simplement un tee-shirt blanc sur

lequel vous avez noué un pull rouge, vous serez arrêté en tant que piquet de protestation. Cela devient ridicule. À ce propos, mon père s'est fait arrêter la première fois parce qu'il portait une écharpe blanche et rouge... du Bayern de Munich. Si vous pensez que c'est impossible, mieux vaut ne pas mettre les pieds ici – au Bélarus, tout est possible, sauf le changement... pour l'instant! À Minsk, on peut vous arrêter pour un carton d'emballage blanc-rouge-blanc de téléviseur oublié sur votre balcon ou pour un bracelet des mêmes couleurs. Si vous ne me croyez pas, faites le test, mais prévoyez au moins quinze jours de plus pour votre séjour.

À un kilomètre environ du café, se trouve le commissariat de police de Pervomaïskoïe, où l'on torture des gens jour et nuit, parfois à mort. Mieux vaut ne pas y mettre les pieds, mais si par hasard vous vous retrouvez là, attention de ne pas provoquer les forces de l'ordre, ce sont de véritables sadiques.

C'est là qu'après des perquisitions faites à mon domicile, mon père a été interrogé. C'est là qu'il a été contraint d'enregistrer une vidéo dans laquelle il dénonce mes actions. Il a d'abord refusé de parler, mais ils l'ont menacé avec un taser avant de l'envoyer en prison. Et quand je lui ai demandé comment c'était là-bas, il m'a répondu que les conditions de vie étaient bonnes : il n'y avait que 22 personnes dans une cellule équipée de quatre lits.

Mais poursuivons notre promenade et prenons même un vélo, car Minsk est une ville parfaite pour les cyclistes!

La ville compte plus de 52 kilomètres de pistes cyclables, mais, là encore, prudence. Un Bélarussien a été arrêté récemment à cause d'un catadioptré qui renvoyait des reflets blancs et rouges. Les forces de l'ordre ont décrété que l'homme exprimait ses sympathies pour l'opposition. Personne ne s'en est étonné puisqu'au Bélarus des sourds-muets ont déjà été arrêtés pour avoir crié des slogans et des manchots pour avoir applaudi en signe de protestation. Alors, si vous n'avez toujours pas retenu quelles couleurs vous ne devez pas afficher, relisez le paragraphe précédent!

Les meilleurs restaurants, cafés et bars ont fermé, hélas. Leurs gérants sont partis et la clientèle qui en était l'âme, aussi. Ils ont été remplacés par de nouveaux établissements qui ne tiennent généralement pas plus de trois mois. Si vous trouvez quelque chose de correct, faites-le nous savoir, parce que nous ne sommes plus à la page. Cela fait près de quatre ans que je ne suis pas retourné chez moi... Peut-être que je ne serai plus jamais chez moi à Minsk, où l'on commence à priver des partisans de l'opposition de leurs appartements...

Les théâtres, comme partout, ont subi des licenciements massifs. De nouveaux artistes ont été importés de Russie, même chose pour le répertoire. On trouve parfois des perles de jeunes metteurs en scène qui, comme à l'époque soviétique, s'expriment en langue d'Ésope. Ces pièces sont jouées, par exemple, à [malheureusement, je ne peux pas citer le théâtre, car ce serait dangereux pour tous ceux qui travaillent sur ces pièces]. Ce qu'il faut retenir, c'est que la plupart des comédiens du théâtre en question ont dû quitter le pays, certains dans des coffres de voitures, d'autres en traversant telle rivière à la nage, et ce n'est qu'une fois arrivés en Lituanie qu'ils ont pu envoyer un bref message à leurs proches: « Je suis en terre libre, tout va bien! ».

Les parcs sont nombreux dans la ville. Les principaux sont le parc Gorki et le parc Tcheliousskine, véritable forêt au cœur de la ville. Là, au début du XXe siècle, les autorités soviétiques ont fait exécuter des Bélarussiens. Aujourd'hui, si le cœur vous en dit, vous pouvez faire un tour de manège rouillé, vous faire photographier sur un poney ou regarder des séniors danser. Peut-on se faire arrêter ici? Oui, c'est possible. Mais poursuivons notre balade.

Au Palais des arts, on peut acheter du miel, des épices, des sacs à main et des lunettes. À l'étage de ce marché improvisé, on trouve une petite collection d'artistes bélarussiens: Chagall, Bakst, Soutine et d'autres. Dans n'importe quelle ville européenne, un tel fonds aurait justifié la construction d'un musée devant lequel s'étirerait une file d'attente d'un kilomètre de long, mais nous sommes dans le Bélarus de Loukatchenko et, ici, la priorité, c'est le sport, pas la culture. Minsk est la ville des patinoires et des palais des sports de glace. Toutes les œuvres exposées à l'étage du Palais des arts ont été acquises à l'époque par le candidat à la présidence Viktor Babariko. Aujourd'hui, lui et son fils croupissent en prison – lui et plusieurs milliers d'autres prisonniers politiques (je m'abstiens volontairement de donner le chiffre exact, car beaucoup de Bélarussiens demandent à ne pas être considérés comme des prisonniers politiques, ce qui serait source de problèmes supplémentaires non seulement pour eux, mais aussi pour leurs proches).

Quoi qu'il en soit, on ne saurait dire si vous soutenez l'opposition en venant voir ces toiles de Chagall, mais si cela vous vaut d'être arrêté, ne soyez pas surpris. Rappelez-vous qu'au Bélarus, rien ne devrait vous surprendre.

Par exemple, je vous parle aujourd'hui en bélarussien. Sachez que le Bélarus est le seul pays au monde où les gens sont victimes de répression parce qu'ils parlent l'une des langues officielles, le bélarussien.

Mes livres sont vendus dans cette langue à Cracovie. Mon éditeur met en garde: il est risqué et dangereux d'apporter des livres de Filipenko au Bélarus! J'ai remporté le prix du meilleur roman européen en France, pas au Bélarus.

Pendant que vous méditez là-dessus, poursuivons notre découverte de la ville.

Il n'y a quasiment plus de galeries d'art moderne ici, ni de musées. Les seules œuvres modernes encore visibles sont les nouveaux outils de dispersion des manifestants. Importés d'Europe, ils sont d'ailleurs de très bonne facture. En 2020, les forces de police de Loukatchenko étaient équipées des meilleures armes et des meilleurs équipements européens, qui les ont aidées à arrêter des manifestants pacifiques.

Un peu plus loin, derrière le Palais des arts, se trouve le cimetière militaire. Pourquoi je tiens également à vous parler de cet endroit? Parce qu'il est aujourd'hui impossible pour certains de faire inhumer leurs proches. Les arrestations par les forces de l'ordre biélorusses sont de plus en plus fréquentes lors de funérailles, au crématorium ou à la sortie du crématorium. Beaucoup de ceux qui ont quitté le pays doivent dire adieu à leurs père et mère par Skype. J'ai dû me résigner au fait qu'il me faudra faire pareil s'il arrivait quelque chose à mes parents.

Vous pensez peut-être que je vous présente un guide de souffrances et de persécutions, mais ce n'est pas le cas. Ce que je vous décris là, c'est la nature profonde de la Minsk d'aujourd'hui, une ville, qui, malgré toutes les épreuves, n'est pas brisée et continue de résister. Cette résistance ne résonne peut-être pas aussi fort aujourd'hui qu'en 2020, mais ça ne signifie pas pour autant qu'il ne faut pas la soutenir. Nous devons absolument et impérativement lui prêter main forte et j'en appelle à vous pour que vous apportiez votre aide aux Biélorusses qui se trouvent dans le pays comme aux Biélorusses qui ont été contraints de le quitter. Même si la tâche nous semble insurmontable, nous devons inlassablement chercher de nouvelles solutions pour en venir à bout.

La lutte contre la dictature est un chemin long et difficile, mais nous devons nous unir et le parcourir ensemble pour qu'un jour Loukatchenko fasse le trajet jusqu'à La Haye pour y être jugé, au lieu d'aller passer ses vacances à Budapest.

Merci de votre attention.

Прадмова

*Тэадорас Русопулас
Прэзідэнт Парламенцкай асамблеі
Рады Еўропы*

Калі Еўропа сутыкнулася з масавым феноменам міграцыі ў 2015 годзе, мала хто мог прадбачыць, што праз некалькі гадоў кантынент убачыць найбуйнейшае унутранае перамяшчэнне людзей з часоў Другой сусветнай вайны, выкліканае разбуральнай вайной ва Украіне, а таксама жорсткімі палітычнымі рэпрэсіямі ў Беларусі і Расіі.

Пад уладай Аляксандра Лукашэнкі ў Беларусі адбываюцца асабліва жорсткі палітычны пераслед. Пасля фальсіфікаваных прэзідэнцкіх выбараў жніўня 2020 года па ўсёй краіне адбыліся масавыя дэманстрацыі, падчас якіх грамадзяне патрабавалі прызнання сапраўдных і сумленных вынікаў выбараў, а таксама дэмакратычных рэформаў. У адказ рэжым распачаў жорсткі ціск, арыштоўваючы тысячы пратэстуючых, прадстаўнікоў апазіцыі і актывістаў. Адна з асноўных лідарак апазіцыі, Марыя Калесніківа, адмовілася з'ехаць ў выгнанне за мяжу і была асуджана на 11 гадоў зняволення за яе супрацьстаянне рэжыму. Яна ўсё яшчэ знаходзіцца ва ўмовах, якія можна апісаць толькі як катаванні. Яе стойкасць зрабіла яе сімвалам ахвяраў працяглых рэпрэсій, а яе мужнасць прынесла ёй Прэмію імя Вацлава Гавала па правах чалавека за 2021 год, у прызнанне яе адданасці дэмакратычным каштоўнасцям. Аляксей Бяляцкі, першы лаўрэат гэтай Прэміі, а таксама лаўрэат Нобелеўскай прэміі міру 2022 года, таксама застаецца за кратамі, які тысячы беларусаў, асуджаных у несправядлівых палітычных судовых працэсах.

Засяроджаны на абароне правоў чалавека арганізацыі, такія як Рада Еўропы, адыгрываюць ключавую ролю ў выяўленні рэпрэсіўных тактык рэжымаў, якія душаць дэмакратыю і прычыняюць пакуты тым, хто супрацьстаіць аўтарытарызму. Нядаўнія Рэзалюцыя 2499 (2023) «Рашэнне спецыфічных праблем, з якімі сутыкаюцца беларусы ў выгнанні» і Рэзалюцыя 2530 (2024) «Дэмакратычная будучыня для Беларусі» падкрэсліваюць неабходнасць салідарнасці з палітычнымі ўцекачамі і заклікаюць да вызвалення палітычных вязняў.

Мы павінны працаваць над тым, каб аднойчы вайна і дыктатарскія рэжымы скончыліся, каб вязні былі вызвалены, а ўцекачы вярнуліся ў свае краіны, каб жыць у міры. Я спадзяюся, што сістэматычная і паслядоўная падтрымка з боку Рады Еўропы дадае аптымізму ў кантэксте вайны і рэпрэсій.

ДАВЕДНІК ПА БЕЛАРУСІ

Выступ Сашы Філіпенкі

зроблены падчас канферэнцыі пра ролю нацыянальных парламентаў у вырашэнні праблем, з якімі сутыкаюцца беларусы ў выгнанні – Люксембургскія рашэнні, якая адбылася ў Палаце дэпутатаў Люксембурга 6 і 7 чэрвеня 2024 года.

Саша Філіпенка, нарадзіўся ў Мінску ў 1984 годзе, – беларускі пісьменнік і журналіст, чые творы былі перакладзены больш чым на 15.

Для мяне вялікі гонар і прывілея выступаць сёння тут

Некалькі гадоў таму, калі разам со спадарыняй Прэзідэнткай я выступаў у Жэневе, да мяне падышла мясцовая жыхарка і сказала: «Вы не маеце права казаць, што ў Беларусі дыктатура – мы з мужам былі ў Менску – у вас вельмі чыстыя вуліцы і добрыя рэстараны. Вашы людзі прыгожа ды ахайна апранаюцца»...

Гэты каланіяльны погляд на Беларусь я назіраў не адзін дзясятка разоў. Свабода — нібыта казалі мне — прывілея старой Еўропы, а вы там у сябе, напрыклад у Беларусі, павінны быць рады ўжо таму, што ў вас ёсць чыстыя вуліцы і добрыя рэстараны, у якія мы, еўрапейцы, можам часам прыязджаць, як, напрыклад, Міністр замежных спраў Венгрыі, які быў у Беларусі тры разы толькі за апошні год. Шчыра кажучы я, ды шмат беларусаў у гэтай зале, трохі зайздросцяць спадару Сіярто, таму што мы будзем арыштаваны, калі вернемся дадому, а ён не. З іншага боку, нам не трэба паціскаць руку дыктатару, як гэта робіць прадстаўнік ЕЗ.

Фасадная палітыка — вялікая рэч. Не адзін раз я сустракаў людзей, якія былі зачараваныя чысцінёй майго горада і нават не знаходзілі час задацца элементарным пытаннем: а што ж тут адбываецца насамрэч?

Я памятаю, што тады, у Жэневе, спытаў, ці ведае мая суразмоўніца, што Беларусь адзіная краіна Еўропы, дзе да гэтага дзейнічае смяротнае пакаранне і прысуды прыводзяцца ў выкананне ў самым цэнтры горада, у турме, якая знаходзіцца якраз за сто метраў ад рэстарана, які ёй вельмі спадабаўся? Не, яна, вядома, гэтага не ведала, але гэта і не турбавала яе. Я прапанаваў маёй суразмоўніцы лепш даведацца пра Беларусь, але яна не захацела. Пажылая жыхарка Жэневы заявіла, што яе ўражанне (бо яна ўсё бачыла на свае вочы!) максімальна аб'ектыўна. Што ж, сёння мне хацелася б распавесці пра тое, што не заўважылі ні яна, ні венгерскі міністр.

Надаўна я даведаўся, што вытворцы даведнікаў спецыяльна не пішуць на вокладках год выпуску, таму што гіды хутка выходзяць з моды і турысты заўсёды імкнуцца купіць апошняе выданне, каб не шукаць рэстараны альбо галерэі, якіх па нейкіх прычынах больш няма. Гэта якраз выпадак Менска. Няма ніякай неабходнасці ставіць год выпуску на даведніку па сталіцы Беларусі – час тут замер даўно.

Прамых рэйсаў у Менск зараз няма. Вялікт Дзякуй Лукашэнка. Адпраўляючыся з Еўропы, вы павінны зрабіць перасадку дзе-небудзь у Стамбуле, ці, даляцеўшы да Вільні, зрабіць апошняю частку шляху на

аўтобусе – цягнікі ў Беларусь таксама не ходзяць. Амаль усе прапускныя пункты зачыненыя, таму колькі вы праведзяце на мяжы – ніхто не ведае.

Апынуўшыся на цэнтральным вакзале, вы выявіце, што таксі таннае. У службе “Пятніца” працуюць камітэтчыкі (супрацоўнікі КДБ), таму яны маўклівыя, не трываюць вас размовамі пра палітыку і добра водзяць. Але лепей метро. Яно прыгожае і таннае. На ўсялякі выпадак купіце некалькі жэтонаў — час ад часу яны становяцца самай каштоўнай валютай у краіне. Дарэчы аб валюце — вязіце з сабой даляры і еўра. Кожны дзень за адзін еўра вы будзеце атрымліваць крыху больш беларускіх рублёў, чым учора. Дэвальвацыя — бясконца. Збядненне — нацыянальны спорт.

Як еўрапеец — вы маеце права выбраць любы гатэль, альбо прыватную кватэру. У гатэлях вас будуць праслухоўваць, у прыватных кватэрах (магчыма) не. Кватэры недарагія, можна знайсці ад 30 еўра за суткі. Так ці інакш, любы замежнік зараз выклікае падазрэнне. Зрэшты, турбавацца ў любым выпадку не варта – беларускія спецслужбы (да моманту затрымання) працуюць далікатна — вы і не заўважыце што за вамі сочаць. Адпачывайце, бо, паутаруся, вы можаце дазволіць сабе тое, што не могуць зрабіць амаль мільён грамадзян, якія ўцяклі з Беларусі, — пагуляць па Менску.

Амаль усе будынкi, якія атачаюць вас – навадзел. Водгук Другой Сусветнай Вайны. Менск — горад, які не раз у сваёй гісторыі паўставаў з руін. Паказваючы яго мы кажам: «Тут было тое, а тут вось тое». Нярэдка гэта прагуклі па горадзе, якога больш няма. Цяпер гэта яшчэ і горад людзей, якія з’ехалі з яго. “Тут жыў мой сябар, і тут таксама, але пасля пратэстаў 2020 года, усе яны, уцякаючы ад рэпрэсій, пакінулі краіну”.

Сталіца паражэння. Той дух бясцілля, што зараз вісіць ці ледзь не над усім светам, калі мы разумеем, што не можам знайсці рашэнні ні для Украіны, ні для блізкага Ёсходу, у Беларусі ўжо даўно. Гэты горад маўчыць аб надзеях, якія не спраўдзіліся, гэты горад падобны на мужчыну, якога прынізілі на вачах у яго дзяцей і прапанавалі працягнуць жыць. Хадземце, я пакажу вам яго...

Шырокі і галоўны праспект — справа рук савецкіх архітэктараў. Не сказаць, што мы ў захапленні ад падобнай архітэктуры, але нічога ўжо не зробіш — усё гэта частка нашай гісторыі. Доўгі праспект разразае Мінск напалам. Гімн сталінскаму ампіру. Апісваючы гэты стыль, мастак і пісьменнік Артур Клімаў назваў Мінск — горадам сонца. Я б удакладніў – Менск, горад сонца, якое у хуткім часе таксама будзе забаронена.

Менск вельмі розны, нязменна ў ім адно – звычка да няшчасцяў і рэканструкцый. Ён цалкам мог бы звацца Фенікс, бо паўставаў з попелу, і не раз, аднак, у адрозненне, напрыклад, ад Неапаля, дзе пра магчымае і блізкае няшчасце ўвесь час нагадвае Везувій, у Менску аб бядзе кажа не вулкан, але кожны метр. Усё, чаго не хапае гэтаму месцу — свабоднага і спакойнага жыцця, якое заслужыў гэты змучаны, як правіла чужымі войнамі, народ. На вялікі жаль, у сілу свайго геаграфічнага становішча, Беларусь не раз становілася арэнай для высвятлення адносін. Ваявалі іншыя, а цяперлі беларусы. Менск — пра гэта.

Апынуўшыся тут вы сапраўды бачыце сучасны і чысты мегаполіс, у якім машыны (з-за еўрапейскіх санкцый усё часцей кітайскія) кудысьці стала імчацца, а людзі спяшаюцца на працу. Што ж застаецца за кадрам? Аб чым не пішуць у даведніках? Што не ўбачыла наша знаёмая з Жэневы? У сучасных даведніках нічога не кажучы пра затрыманні, знявагі і катаванні. Адпраўляючыся ў Беларусь, вы адпраўляецеся ў краіну, дзе разгорнутыя поўнамаштабныя рэпрэсіі – арышты працягваюцца кожны дзень.

Менск не адпускае боль.

Каго затрымліваюць? Каго заўгодна! У гэтым і ёсць логіка рэпрэсій – аніякай логікі – баяцца павінны ўсе. Пакуль вы любуецеся Праспектам Незалежнасці і будынкам Акадэміі навук, затрыманні могуць адбывацца дзе заўгодна – і ў самой Акадэміі, і ў кінатэатры “Кастрычнік” насупраць, і ў Акадэміі мастацтваў, што засталася за вашай спіной.

Атрымліваючы асалоду ад савецкай архітэктурай – будзьце пільныя! Калі побач з вамі спыняецца мікрааўтобус Фольксваген з таніраваным шклом – хутчэй за ўсё кагосьці побач будуць арыштоўваць (цалкам магчыма і вас), таму лепш пастаянна круціце галавой і пры першай жа магчымасці бяжыце. Напрыклад сюды, праз дарогу, у маю хату.

Як бачыце, на першым паверсе ёсць кнігарня. Нягледзячы на тое, што я адзін з самых перакладаных беларускіх пісьменнікаў, маіх кніг тут няма. Дакладней іх няма на паліцах. Вам трэба зайсці і спытаць у прадаўца: “Ці ёсць Філіпенка?” І як сапраўдны наркадылер, ён дастане кнігу з-пад паліцы і прадасць вам. Мае тэатральныя пастановы забаронены. супраць мяне адкрыта крымінальная справа (прабачце, наша правасуддзе працуе так, што нажаль я да гэтага часу не ведаю па якім артыкуле) але самае сумнае ва ўсім гэтым – што ў гэтым няма нічога асаблівага. У мяне самы звычайны беларускі кейс. Даведнік па Беларусі для вас сэння агучвае самы звычайны беларус у выгнанні, з тымі ж праблемамі, як і ў сотняў тысяч маіх суграмадзян – у мяне ўжо няма правоў (не толькі грамадзянскіх, але і аўтамабільных), у мяне няма магчымасці прыляцець

дадому і няма магчымасці атрымаць ніякія дакументы і зусім хутка, як і многія беларусы я застануся без пашпарта.

Але давайце працягнем вандраванне па Менску, бо шмат хто з вас яшчэ можа зрабіць гэта ў адрозненне ад мяне.

Так, я распавядаю, што кніжкі цяпер як наркатыкі. Наркатыкі ў горадзе, дарэчы, таксама ёсць. Дастаць іх увогуле-то нескладана, але будзьце асцярожны — нават за сляды марыхуаны ў кішэні вы рызыкуеце атрымаць да 8 гадоў пазбаўлення волі. Палова беларускіх калоній запоўнена маладымі хлопцамі, якія «прыселі» на 7-8 гадоў за бяскрыўдны «вушак», які зараз вы можаце спакойна выкурыць у любым еўрапейскім горадзе. Беларусь бедная краіна, таму дзяржава аддае перавагу спойваць сваіх грамадзян танным алкаголем. З наркатыкамі на дзяржаўным узроўні вядзецца (нібыта) сур'ёзная барацьба. Усё гэта заканчваецца тым, што ў турмах аказваюцца турысты і падлеткі, але зусім не тыя, хто стаіць за вялікім і наладжаным наркатрафікам — беларускія сілавікі не хочуць саджаць самі сябе.

Зрэшты, пойдзем далей...

Далей па праспекце (была, здаецца і яе ўжо закрылі) маленькая кавярня, у якой калісьці, кожную раніцу я піў каву. Яна звалася “Кафка” – гульня слоў – па-беларуску “кафка” азначае каву, для ўсяго астатняга свету Кафка — вялікі пісьменнік. Для мяне гэтае месца было вельмі сімвалічным, бо седзячы на прыступках, кожную раніцу я піў капучына і назіраў за горадам, які ўсё больш нагадваў дэкарацыі да рамана вялікага пісьменніка. Узяць, напрыклад, адзенне гараджан...

Адпраўляючыся ў Мінск, вы павінны ведаць, што тут ні ў якім разе не дапускаецца спалучэнне белых і чырвоных колераў (справа ў тым, што нацыянальны бел-чырвона-белы сцяг Беларусі Лукашэнка забараніў і цяпер лічыць сімвалам апазіцыі — то бок здраднікаў). Гэта не жарт. Калі ў вас бел-чырвона-белыя шкарпэткі, ці проста белая майка, над якой вы павязалі чырвоны швэдар – вас арыштуюць за пікетаванне. Даходзіць да маразму. Майго бацьку, напрыклад, першы раз затрымалі за тое, што ён насіў бела-чырвоны шалік... мюнхенскай Баварыі. Вам здаецца, што гэта немагчыма, але з гэтым адчуваннем лепш і зусім не ехаць сюды — у Беларусі магчыма ўсё, акрамя перамен... пакуль! У Менску вас могуць затрымаць за бел-чырвона-белую скрынку ад тэлевізара, якую вы выпадкова пакінулі на балконе, ці за бел-чырвона-белы бранзалет. Калі не верыце мне – можаце паспрабаваць – толькі закладзеце на адпачынак як мінімум яшчэ пятнаццаць дзен.

Прыкладна за кіламетр ад кавярні, Першамайскае РУУС, дзе ўвесь час катуюць людзей, некаторых да смерці. Лепш не заходзіце туды, а калі выпадкова апынецца — паспрабуйце не правакаваць сілавікоў, таму што там працуюць сапраўдныя, узорныя садысты.

Тут, пасля ператрусаў у мяне дома, дапытвалі майго бацьку. Тут яго прымусілі запісаць відэа, на якім ён асуджае маю дзейнасць. Калі ён спачатку адмовіўся, яму прыгразілі электрашокерам, пасля чаго адправілі ў турму. Калі я забытаў у бацькі “як гэта было” — ен адказаў, што умовы добрыя — у чатырохмясцовай камеры ўсяго дваццаць два чалавекі.

Зрэшты, пойдзем далей, ці давайце нават паедзем, бо Мінск цудоўны горад для велапрагулак!

У горадзе больш за 52 кіламетры веладарожак, але і тут будзьце асцярожныя – нядаўна адзін беларус быў затрыманы за катафот, які адліваў бел-чырвонымі колерамі. Сілавікі заявілі, што мужчына выказваў свае сімпатыі да апазіцыі праз катафот. Ніхто не здзівіўся, бо раней у Беларусі ўжо затрымлівалі глуханнямых людзей за выкрыкі, і аднарукіх, за апладысменты, якія выказваюць пратэст. Такім чынам, калі вы да гэтага часу не запамнілі, якіх колераў у вас не павінна быць – глядзіце абзац вышэй!

Лепшыя рэстараны, кафэ і бары, нажаль, зачыніліся. Уладальнікі з’ехалі, госці, якія былі душамі гэтых устаноў, таксама. На замену прыходзяць новыя месцы, якія як правіла не пражываюць больш за тры месяцы. Калі знойдзеце нешта вартае — раскажыце нам, таму што мы ўжо не ведаем. Я не быў дома амаль чатыры гады... Можна ўжо і ніколі і не буду — у Менску пачынаюць адбіраць кватэры у прадстаўнікоў апазіцыі...

У тэатрах, які ўсюды, прайшлі масавыя звальненні. Новых артыстаў завезлі з Расіі, рэпертуар таксама. Часам можна адшукаць жамчужыны маладых рэжысёраў, якія як і ў савецкія часы размаўляюць эзопавай мовай. Такія спектаклі ідуць, напрыклад, у (нажаль я не магу сказаць у якім тэатры — таму што гэта будзе небяспечна для усіх, хто працуе над п’ястасовай). Галоўнае, што большасць актёраў гэтага тэатра змушана пакінулі краіну. Адны з’яжджалі ў багажніках аўтамабіляў, іншыя пераплывалі рэкі і толькі апынуўшыся ў Літве, адпраўлялі сваяка паведамлення з кароткім тэкстам: “Я на волі, са мной усё добра!”

Паркаў шмат, галоўныя — Парк Горкага ды Парк Чалюскінцаў – сапраўдны лес у самым сэрцы горада, дзе ў пачатку дваццатага стагоддзя савецкія ўлады расстрэльвалі беларусаў. Цяпер тут можна пакатацца на іржавых

атракцыёнах, сфатаграфаванца з поні і паглядзец на дыскатэку пажылых людзей, калі гэта вядома весяліць вас. Магчымы лі тут затрыманні? Так, пакуль магчымы затрыманні. Але пойдзем далей.

У Палацы мастацтваў можна купіць мёд, спецыі, жаночыя сумкі і акуляры. На другім паверсе гэтага імправізаванага рынку — маленькая калекцыя беларускіх мастакоў — Шагал, Бакст, Суцін і іншыя. У любым еўрапейскім горадзе вакол такой калекцыі быў бы пабудаваны музей, перад якім выстройвалася б кіламетровая чарга, але мы ў лукашэнкаўскай Беларусі, а тут зроблена стаўка на спорт, а не на культуру. Мінск – горад каткоў ды лядовых палацаў. Усе карціны, якія можна ўбачыць на другім паверху Палаца мастацтваў, некалі купіў кандыдат у прэзідэнты Віктар Бабарыка. Цяпер ён разам з сынам у турме. Ён і яшчэ некалькі тысяч палітвязняў (я наўмысна не называю дакладную лічбу, бо многія беларусы просяць не лічыць і палітычнымі вязнямі, бо гэта стварае дадатковыя праблемы не толькі ім, але і іхнім сваякам)

Карацей, не зусім ясна падтрымліваецца вы апазіцыю, калі прыходзьце паглядзец на гэтыя карціны Шагала, ці не, але калі вас раптам затрымаюць за гэта — не дзівіціся — у Беларусі не прынята дзівіцца.

Так, напрыклад, сёння я выступаю на беларускай мове і Беларусь адзіная краіна ў свеце, дзе людзей рэпрэсуюць за тое, што яны раўмаўляюць на адной з дзяржаўных моў — на беларускай

Але пакуль вы намагаецеся гэта уявіць — пойдзем далей

Галерэй сучаснага мастацтва горадзе амаль не засталася. Музеяў таксама. З сучаснага тут толькі новая тэхніка для разгону дэманстрацый. Тэхніка, дарэчы, велімі добрая — таму што еўрапейская. У 2020 годзе лукашэнкаўскія гвалтаўнікі былі узброены лепшай еўрапейскай зброяй і тэхніках, якія дапамагалі перамагаць мірных пратэстоўцаў.

Крыху далей за Палацам Мастацтваў — вайсковыя могілкі. Чаму я пачаў распавядаць і пра гэтае месца? Таму што шмат для каго зараз нават пахаванне родных — нешта немагчымае. Беларускія сілавікі ўсё часцей затрымліваюць людзей падчас пахаванняў, у крэматырыі, або на выхадзе з яго. Многія з тых, хто з'ехаў з краіны, вымушаны развітвацца з бацькамі па скайпе. Я ўжо змірыўся з тым, што калі нешта адбудзецца з маімі бацькамі, мне давядзецца зрабіць гэтак жа.

У вас можа скласціся ўражанне, што сёння я агучваю даведнік пакутаў і прыгнёту, але гэта не так. Я апісваю вам самую сутнасць сучаснага Менска — Менска, які нягледзчы на ўсе гэта не зломлены, а працягвае супраціў. Магчыма гэты супраціў зараз не такі прыгожы, як у 2020 годзе, але гэта

зусім не азначае, што мы не мусім яго падтрымліваць. Мы павінны! Мы павінны і я заклікаю вас дапамагаць беларусам, якія знаходзяцца ўнутры краіны і беларусам, якія вымушана пакінулі яе. Мы павінны, як бы не здавалася, што перад намі задача, якую немагчыма вырашыць, кожны дзень мы павінны шукаць новыя рашэнні гэтай невырашальнай задачы.

Барацьба с дэктатурай — цяжкае і доўгае падарожжа, але мы павінны яднацца і рабіць яго разам, каб аднойчы Лукашэнка на суд у Гаагу, а не на вакацыі у Будапешт.

Дзякуй.

www.coe.int

The Council of Europe is the continent's leading human rights organisation. It comprises 46 member states, including all members of the European Union. All Council of Europe member states have signed up to the European Convention on Human Rights, a treaty designed to protect human rights, democracy and the rule of law. The European Court of Human Rights oversees the implementation of the Convention in the member states.

